

interview

‘Er kunnen honderd redenen zijn om de moed te verliezen, maar er zijn duizend redenen om hoopvol te leven’

DOOR ANTON DE WIT

Commentaar leveren op de actualiteit in Kerk en wereld, dat doet de Belgische emeritus-aartsbisschop André Léonard liever niet meer. “Mijn collega-bisschoppen hebben geen schoonmoeder nodig!” Toch doet hij nu voorzichtig een boekje open.

Mgr. André Léonard: “Ik ben de eerste aartsbisschop van Mechelen in ongeveer twee eeuwen die geen kardinaal is geworden. Dat doet me glimlachen...” | Foto: Selina De Maeyer

Na zijn emeritaat in 2015 trok hij zich terug in de Franse Alpen, dichtbij de Middellandse Zee, dichtbij Italië – maar eigenlijk vooral: ver weg van België. Hij deed dat, zegt hij, “in overeenstemming met het wijze advies dat bisschoppen vroeger aan priesters gaven om na hun pensionering niet in hun voormalige parochie te blijven wonen”.

Het maakt een interview *vis à vis* helaas onmogelijk. Telefonisch dan? De beminnelijke monseigneur André Léonard verontschuldigt zich: “Helaas is mijn gehoor aanzienlijk verslechterd, wat vooral hinderlijk is tijdens telefoongesprekken.”

Het wordt een schriftelijk vraaggesprek, niet minder hartelijk of welwillend. Hoe het verder met zijn gezondheid gaat? “De nasleep van de hartaanvallen die ik in 2022 heb doorstaan, samen met mijn leeftijd van 84 jaar, hebben mijn bewegingen vertraagd”, schrijft de voormalige aartsbisschop van Mechelen-Brussel. “Ondanks deze obstakels blijf ik echter zeer actief.” Dat betreffen nadrukkelijk activiteiten in de luwte: de Mis opdragen en de biecht horen, mensen geestelijk begeleiden (“iets waartoe een bisschop in functie zelden de kans krijgt”), lezen, schrijven, corresponderen... Zo stellig hij in zijn jaren als Belgisch prelaat zijn stem liet horen in het publieke debat, zo stellig is nu zijn zelfgekozen zwijgen in dat debat.

“Ik vermijd het om publiekelijk commentaar te geven op gebeurtenissen in België, een houding die ik als ethisch juist beschouw. Mijn collega-bisschoppen in België hebben geen schoonmoeder nodig! Slechts sporadisch stuur ik een bericht om een collega te feliciteren of een kritische opmerking te maken.”

AUTOBIOGRAFIE

Nu doet monseigneur Léonard toch enigszins ‘een boekje open’, letterlijk en figuurlijk, in een kleine bundel getiteld *De Kerk in al haar wederwaardigheden*. Hij deed dat, haast hij zich te verklaren, niet uit eigen beweging, maar op verzoek van de uitgeverij. Het idee was, aldus Léonard, om “een boek te schrijven waarin ik, aan de hand van de verschillende fasen van mijn lange leven, zou uiteenzetten wat ik van de Kerk heb ontvangen, wat ik heb geprobeerd te bereiken en wat naar mijn mening nodig is voor haar toekomst. Dus, in tegenstelling tot wat men zou kunnen veronderstellen, heb ik geen ‘memoires’ geschreven om mezelf op de voorgrond te plaatsen...”

Iets van een autobiografie is het toch geworden, zij het vooral een *intellectuele* autobiografie. Aan het seminarie in Leuven raakt hij in de ban van de filosofie – Hegel, Plato, Kant. Het had hem zeker ook tot een louter academische carrière kunnen voeren, maar daarnaast was er van jongs af aan een haast vanzelfsprekende

wens om priester te worden. Hij schrijft over die roeping eigenlijk opvallend weinig, behalve dat hij op de dag dat hij – het was Kerstmis 1946, de kleine André was pas zesenhalf jaar oud – zijn Eerste Heilige Communie deed, naar de kribbe in de zijkapel ging en daar fluisterde: “Jezus, ik zal priester worden.” Zelfs de meest sceptische filosofen hebben hem later nooit van dat jeugdvoornemen kunnen afbrengen.

Léonard beaamt dat hij in zijn boek maar weinig reflecteert op wat hem bewoog. “Ik praat zelden over mijn persoonlijke drijfveren, omdat ik objectiviteit boven innerlijke zielenroerselen stel. Ik ben niet in staat om te beschrijven wat mij zo jong ertoe aanzette om priester te willen worden. Ik denk dat de voortreffelijkheid van de priesters in mijn parochie mij inspireerde om hun voorbeeld te volgen.”

BEREID TOT DIALOOG

“Later, op de middelbare school, vermoedden sommige medeleerlingen dat ik overwoog priester te worden en plaagden ze me: ‘Je blinkt uit in alle vakken behalve gymnastiek, je zou een uitstekende dokter of een gerenommeerde ingenieur kunnen worden, of een academische carrière kunnen nastreven, in plaats van jezelf op te sluiten in een parochie!’ Als ik me goed herinner,

was mijn antwoord niet van mystieke of sentimentele aard, maar eerder objectief: ‘Als arts zal ik uiteindelijk altijd verliezen, omdat mijn patiënten uiteindelijk allemaal zullen sterven en als ingenieur zal alles wat je bouwt, behalve de Eiffeltoren, uiteindelijk uit de mode raken, terwijl Jezus bevestigt dat zijn Kerk de enige is die beloften van eeuwig leven heeft.’”
Dat ook die eeuwige Kerk niet ongevoelig

is voor de stormen van de tijd, heeft hij natuurlijk ook volop ervaren. Hij studeerde in Rome toen paus Johannes XXIII het Tweede Vaticaans Concilie afkondigde, en maakte dat van dichtbij mee. In zijn boek beschrijft hij het als een enerverende periode, vol levendige discussies en inspirerende ontmoetingen. Nog altijd vindt hij de teksten van het concilie “onberispelijk en objectief correct”.

Maar elk concilie “veroorzaakt ook zijn eigen crisis”, zo leert de kerkgeschiedenis. Zoals zijn geestverwant wijlen paus Benedictus XVI eens sprak over het “concilie van de media” versus het “concilie van de vaders”, zo beklaagt ook Léonard zich over een “meta-concilie” achteraf, waar de oppervlakkige slogans en populaire progressieve gemeenplaatsen het winnen van de diepere oproep tot bekering. Vaticanum II, zo beklemtoont hij, “wilde geen morele omwenteling, en nog minder een seksuele revolutie”.

Dat besef drong bij hem het sterkst door bij het verschijnen in 1968 van de controverseele encycliciek *Humanae Vitae*, waarin paus Paulus VI schreef over de katholieke visie op huwelijk en seksualiteit. Velen gruwden ervan. Ook Léonard las de pauselijke rondzendbrief aanvankelijk “met argwaan” en “terughoudendheid bij bepaalde dubbelzinnige formuleringen”. Maar hij voelde zich wél aangesproken door de oproep van Paulus VI aan theologen en filosofen “om te proberen de bedoeling van de encycliciek te begrijpen en begrijpelijk te maken”. Dat is precies wat hij in zijn verdere kerkelijke loopbaan heeft getracht te doen; eerst als priester en docent, later als bisschop van Namen (1991-2010) en aartsbisschop van Mechelen-Brussel (2010-2015). Zeker in onze progressieve contreien heette hij daardoor al snel ‘conservatief’ te zijn, maar hij stond ook te boek als scherpzinnig, welbespraakt en bereid tot dialoog – zoals wel blijkt uit zijn in boekvorm en tv-uitzending gevoerde discussie met atheïst Etienne Vermeersch onder de titel *De ketter en de kerkvorst* (2014).

Als ‘kerkvorst’ kreeg hij niet alleen met ideologische tegenwind te maken. In zijn boek schrijft hij over de hoofdpijndossiers die hij als (aarts)bisschop onder handen kreeg – het misbruikschandaal voorop. Hij was nog maar een paar maanden aartsbisschop toen de kwestie-Vangheluwe losbrak; het schandaal van de toenmalige bisschop van Brugge die zijn neefje misbruikt had. Léonard trad kortdaar op, regelde in een paar dagen tijd in Rome het ontslag van Vangheluwe, sprak publiekelijk zijn afschuw en spijt uit over de pedofilieschandalen. Later, in 2015, werd hij zelf echter ook door de rechter beboet vanwege het niet adequaat optreden in een misbruikdossier waarvoor hij verantwoordelijk was begin jaren 90, in zijn Namense tijd.

“Ik ben”, schrijft hij nu in zijn boek, “geëvolueerd in deze kwestie.” Hij ziet nu in hoe het hem en andere kerkleiders “aan vastberadenheid ontbroken heeft”, en dat er lang te weinig oog is geweest voor de slachtoffers. Toch verdedigt hij ook de kerkelijke zorg voor de daders – “We kunnen ze niet zomaar in de vuilnisbak gooien!” – en hekelt hij de notie van collectieve verantwoordelijkheid voor individuele misdaden.

“Ik voel me persoonlijk alleen verantwoordelijk voor beslissingen die te traag of niet radicaal genoeg waren om collega’s die verdacht werden van misbruik te controleren”, zo licht hij toe aan *Katholiek Nieuwsblad*. “Het moeilijkste geval voor mij was dat van een slachtoffer dat mij smeekte om geen actie te ondernemen tegen zijn misbruiker. Ik betreur het dat ik zijn verzoek niet onmiddellijk heb afgewezen, maar pas na enige tijd. Dus ik voel me alleen schuldig voor wat ik persoonlijk heb gedaan of nagelaten. Maar zelfs als we niet direct verantwoordelijk zijn, ben ik bereid om vrijwillig deel te nemen aan initiatieven om slachtoffers te helpen, net zoals we dat doen voor andere tragische situaties waarvoor we op geen enkele manier verantwoordelijk zijn, zoals bij oorlogen of natuurrampen.” Zo eindigde zijn periode als aartsbisschop in mineur. Anders dan al zijn voorgangers én zijn opvolger in dat aartsbisdom kreeg hij niet de kardinaalshoed van de paus, en Franciscus accepteerde ook opvallend snel de ontslagbrief die hij volgens de geldende regels op 75-jarige leeftijd indiende. Is hij erdoor gekwetst? Ook nu reageert Léonard voorzichtig. “Ik respecteer de paus uit principe en bekritiseer hem nooit in het openbaar. Hij heeft aanzienlijke verdiensten op het gebied van communicatie, aandacht voor arme mensen en zorg voor onze planeet.”

DANKBAARHEID

“Echter, sommige van zijn beslissingen, met name die welke naar verwachting zullen voortvloeien uit de synode over de synodaliteit, lijken mij problematisch. We kunnen hem om verduidelijkende vragen en hem vragen stellen. Onlangs heeft hij voor het eerst geantwoord op de vragen van een aantal kardinalen.”

Maar hoe kijkt hij naar de pauselijke beslissingen over hemzelf? Nou ja, zijn spoedig aanvaarde ontslag “verbaasde veel katholieken”, zegt hij, maar kwam hem persoonlijk eigenlijk beter uit omdat hij nu in Frankrijk “een heel mooi en veelzijdig leven als priester” kan leiden. “Wat het kardinaalshoed betreft, zal ik de eerste aartsbisschop van Mechelen zijn die in ongeveer twee eeuwen geen kardinaal is geworden. Dat doet me glimlachen... het zal me op een unieke manier bekend maken!”

Daarbij, zo schrijft hij ook, “moeten we oppassen onze droefheid niet te koesteren”. Monseigneur Léonard blijft met dankbaarheid terugkijken op wat de Kerk hem gaf, en beklemtoont ook zijn vertrouwen in de Kerk in turbulente tijden. “Hoewel er honderd redenen kunnen zijn om de moed te verliezen, zijn er duizend redenen om hoopvol te leven! De Heer zal zijn Kerk nooit in de steek laten, maar Hij vraagt ons om volledig op Hem te vertrouwen.”

“Daarom is het meest urgente niet noodzakelijkerwijs het hervormen van structuren, hoewel dat soms nodig kan zijn. Het belangrijkste is om onze blik altijd opnieuw te richten op de aanbiddelijke persoon van Jezus, de enige in de menselijke geschiedenis die zowel waarachtig mens als waarachtig God is; de enige die, zonder op te houden de Zoon van God te zijn, afdaalde in de diepten van eenzaamheid en vooral van de zonde van de mensheid en van de vervreemding van God; de enige die opstond uit de dood en instelde wat wij in de eeuwigheid zullen zijn. Hoe kunnen we de moed verliezen in zijn aanwezigheid, hoe kunnen we wanhopen in Jezus’ nabijheid!” ●

‘We moeten oppassen onze droefheid niet te koesteren’

Mgr. André Léonard, *De Kerk in al haar wederwaardigheden. Vijftig jaar reflectie over het geloof*

Uitgeverij: Betsaida

Pagina's: 192 | € 14,90

ISBN: 9789493207455